

מרץ 2016

קווי יסוד לתכנית הנגשת מערכת ההשכלה גבוהה לסטודנטים יוצאי אתיופיה

המלצת התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות

ביום 22.02.2016 המליצה וועדת החינוך, התרבות והספורט, במסגרת דיון שנערך בנושא שילוב סטודנטים יוצאי אתיופיה במערכת ההשכלה הגבוהה, כי על מל"ג-ות"ת לכלול את הטיפול בסטודנטים בני העדה האתיופית בתכנית החומש המתגבשת בימים אלו ולתמרץ את המוסדות להשכלה גבוהה בהתאם עבור יישומה ומימושה. בהתאם להמלצות אלו, מפורטים במסמך זה קווי היסוד שגיבשה התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות בישראל, לפיתוח תכנית הנגשת מערכת ההשכלה הגבוהה לסטודנטים יוצאי אתיופיה ע"י המועצה להשכלה גבוהה. עקרונות אלו מבוססים על החסמים שהעלו סטודנטים וסטודנטיות בני העדה האתיופית, תכניות ההנגשה הקיימות של מל"ג עבור אוכלוסיות אחרות עם ייצוג חסר באקדמיה, נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דו"ח מבקר המדינה 63 ונתונים מהשוואה בינלאומית.

מסמך זה אינו מתייחס לחסם הכלכלי של בני העדה האתיופית בכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה, שהינו מרכזי ומשמעותי, מכיוון שכיום הוא מטופל במסגרת מלגות המנהל לסטודנטים עולים. יש לציין כי בכל שינוי בהסדר המלגות הקיים, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות סבורה שעל מל"ג-ות"ת להיות אמונה גם על היבט זה.

אנו סבורים שעל התכנית המתגבשת להיות הוליסטית ולכלול את רצף מסגרות החיים של הסטודנט, החל משלב הלימודים התיכוניים, דרך לימודיו האקדמיים ועד לקליטת סגל בכיר מצטיין במוסדות להשכלה גבוהה או בתעסוקה הולמת בסיום הלימודים. על התכנית להתקיים במסגרת המערכת האקדמית הקיימת ולהתבסס על שוויון זכויות לצד שילובם המלא של סטודנטים בני העדה האתיופית. לתכנית הנגשה זו תוקם ועדת היגוי מקצועית אשר תכלול נציג מטעם התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות. הוועדה תלווה את יישום התכנית, תיעץ למל"ג ותתמודד עם סוגיות עקרוניות שייעלו מעת לעת.

הנגשת הכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה

1. **הנגשת המערכת לסטודנט הפוטנציאלי** - שיעור הניגשים לבחינות בגרות מקרב הקהילה ב-2014 הגיע ל 91% ביחס ל 93% בכלל האוכלוסייה. מאידך, שיעור הזכאות לבגרות הינו 56% לעומת 75% בהתאמה. ואולם רק 31% זכאים לתעודת בגרות איכותית העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות, ביחס ל 63% מהזכאים לכך בחינוך היהודי. לנתון זה המצביע על נקודת הפתיחה החלשה לבני הקהילה המעוניינים להמשיך ללימודים גבוהים, יש להוסיף את האחוזים הנמוכים שנמצאו בקרב יוצאי אתיופיה השואפים ללמוד במוסד על-תיכוני העומדים על 59% מקרב ילדי אתיופיה ועל 43% מקרב יוצאי אתיופיה ילידי ישראל, לעומת 83% בקרב יוצאי ברה"מ לשעבר, 76% מקרב דוברי ספרדית ו 91% מקרב דוברי אנגלית¹. נתונים אלו מדגישים את הצורך העמוק של בני הקהילה שהינם עלפי רוב דור ראשון להשכלה, בהיכרות מקדימה עם מערכת ההשכלה הגבוהה ופוטנציאל המוביליות החברתית והכלכלית של רכישת השכלה גבוהה, לאורך שנות לימודיהם התיכוניות. לפיכך, אנו סבורים שעל המועצה להשכלה גבוהה לפתח תכניות שיפעלו במוסדות על יסודיים שיגבירו את המודעות וההיכרות של הסטודנט הפוטנציאלי עם מערכת ההשכלה הגבוהה ויהוו כמקור השראה.

¹ הכנסת- מרכז המחקר והמידע, השתלבותם של יוצאי אתיופיה במערכת ההשכלה הגבוהה, 18.07.2011.

2. **מכינות** - סטודנטים יוצאי אתיופיה במכינות זכאים למלגת שכר לימוד, מלגת קיום ומלגת מעטפת הכוללת סבסוד מעונות, מימון נסיעות ללימודים, הכוונה מקצועית, אבחון לקויות למידה, קורס הכנה לפסיכומטרי, שיעורי עזר ורכישת ספרי לימוד. עם זאת, על פי נתוני דו"ח מבקר המדינה שיעור הנשירה של סטודנטים יוצאי אתיופיה מהמכינות ב-2008 עמד על כ-28.5% לעומת 22.3% בכלל האוכלוסייה. יתר על כן, שיעור יוצאי אתיופיה בוגרי המכינות שלא המשיכו ללימודים גבוהים בתוך 3 שנים עומד על 59% לעומת 41.4% באוכלוסייה הכללית.² נתונים אלו מצביעים על כשל ביישום המעטפת הרחבה שמציעה המדינה לסטודנטים יוצאי אתיופיה במכינות. התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות סבורה כי על מל"ג לקיים מחקר עומק שיבחן את הסיבות לשיעורי הנשירה הגבוהים, הסיבות לשיעור הנמוך של הממשיכים ללימודים גבוהים מקרב הבוגרים, מהו שיעור הלומדים במכינות בגרותיות ובמכינות ייעודיות ובירור חסמים נוספים. זאת לצד שיווק ומיתוג המכינות בקרב בני הקהילה האתיופית במטרה להגביר את המודעות לחשיבות ההכנה הקדם אקדמית ככלי המאפשר מתן הזדמנות שניה עבור כניסה לאקדמיה.

3. **הורדת גיל הכניסה לאקדמיה** - סטודנטים יוצאי אתיופיה נכנסים לשערי האקדמיה בגיל מאוחר ביחס לכלל האוכלוסייה. הגיל החציוני בקרב שני המינים של סטודנטים ממוצא אתיופי גבוה בהשוואה לכלל הסטודנטים לתואר ראשון: גברים 27.9 לעומת 26.4 שנים ואילו נשים 25.9 לעומת 24.6 שנים, בהתאמה. סיום הלימודים בגיל מאוחר יותר מוסיף קושי על כניסתם לשוק התעסוקה ועל המשך לימודים לתארים מתקדמים. לפיכך אנו סבורים כי במסגרת הנגשת הכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה, על המל"ג לתת את הדעת גם על היבט זה ולגבש פתרונות לעידוד כניסה מוקדמת יותר לאקדמיה.

תואר ראשון

4. **העלאת אחוז ייצוג סטודנטים יוצאי אתיופיה באקדמיה** - בשנת הלימודים תשע"ה (2014-2015) למדו 312,528 סטודנטים בכל המוסדות להשכלה גבוהה בישראל, מתוכם 2,681 סטודנטים ממוצא אתיופי. נתון זה מגלם את תת הייצוג של סטודנטים אתיופים: 0.9% מהסטודנטים הם אתיופים, בעוד שיעורם היחסי מתוך כלל אוכלוסיית ישראל הוא 1.5%³. לפיכך על המל"ג לפעול למען העלאת שיעור ייצוגם באקדמיה באופן אקטיבי ועל ידי בניית מודל לתמרוץ ותקצוב המוסדות עבור יישום מטרה זו.

המודל יתבסס על מודל התקצוב של סטודנטים בני מיעוטים, אשר מחושב פר סטודנט וכולל את צמצום שיעור הנשירה של סטודנטים בדגש על הנשירה במהלך השנה הראשונה, (ככל שיעור הנשירה נמוך יותר מהממוצע הארצי, כך תקצוב המוסד גדל), התחשבות במאפיינים סוציו-אקונומיים ובתחומי הלימוד השונים בהם ישנו ייצוג חסר לסטודנטים יוצאי אתיופיה, אשר ייבחרו ע"י מל"ג ות"ת בשיתוף עם משרד הכלכלה ובהתאם לצרכי המשק והחברה הישראלית. כך סטודנטים הלומדים מקצועות לימוד מבוקשים וקליטת סטודנטים מאשכולות סוציו-אקונומיים נמוכים יזכו את המוסד בתמרוץ כלכלי גבוה יותר. *התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות סבורה כי בשל שיעור הצעירים הגבוה באוכלוסייה האתיופית⁴ ותת הייצוג ההיסטורי של סטודנטים אתיופיה באקדמיה, על מל"ג לקבוע את היעד לאחוז ייצוג הקהילה האתיופית באקדמיה על 3%.*

² מבקר המדינה, דו"ח שנתי 63-ג לשנת 2012 ולחשבונות שנת הכספים 2011, ירושלים. מאי 2013
³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת: האוכלוסייה ממוצא אתיופי בישראל - לקט נתונים לרגל חג הסיגד, 19/11/2014.
⁴ כ-30% מיוצאי אתיופיה בישראל הם ילדים בני 0-14 שם.

5.

העלאת אחוז הסטודנטים הגברים יוצאי אתיופיה במערכת ההשכלה הגבוהה - עלפי נתוני הלמ"ס, בשנה"ל תשע"ה למדו באקדמיה 822 סטודנטים גברים יוצאי אתיופיה לעומת 1,857 סטודנטיות. מקרב הלומדים לתואר ראשון, 69.9% הן נשים המהוות כשני שלישי מכלל הסטודנטים יוצאי אתיופיה. שיעור זה גבוה אף בהשוואה לאחוז הנשים מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון, שהינו 57.5%. הפער בין נשים וגברים נשמר בעקביות במהלך התואר הראשון, השני והשלישי ומצביע על חסם משמעותי בכניסה למערכת עבור גברים. הסיבות לכך טרם התבררו לאשורן אך מנתונים שהתקבלו מהשטח, הסיבה המרכזית המסתמנת לייצוג הנמוך של סטודנטים גברים היא מחויבותם לפרנסת המשפחה. התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות סבורה כי על המל"ג לערוך מחקר מעמיק בנושא אשר ינתח את שורש הבעיה ולפיו יוגדרו הפתרונות הרלוונטיים להשוואת מספר הסטודנטים והסטודנטיות בני העדה האתיופית באקדמיה.

6.

צמצום היקף הנשירה במהלך התואר – על פי נתוני הלמ"ס לשנת 2011, שיעור הנשירה של סטודנטים יוצאי אתיופיה הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות עמד על 19% ביחס ל 11% בכלל האוכלוסייה, שיעור הנושרים ממכללות אקדמיות עמד על 13.5% ביחס ל 10% בכלל האוכלוסייה ושיעור הנושרים ממכללות להוראה עמד על 21% לעומת 16% בהתאמה. התאחדות הסטודנטים סבורה כי יש לספק מעטפת תמיכה אקדמית רחבה עבור סטודנטים יוצאי אתיופיה במהלך לימודי התואר הראשון בדגש על מהלך שנת הלימודים הראשונה, בדומה לתכנית המתקיימת עבור בני מיעוטים. בשל צרכיה ומאפייניה הייחודיים של הקהילה האתיופית, אנו ממליצים לבחון את מודל התמיכה שמעניקה תכנית "סטארט-אפ להצלחה" המהווה חלק ממרכז צעירים באר שבע לסטודנטים יוצאי אתיופיה בדרום הארץ וזכה לשיעורי הצלחה גבוהים. בנוסף, יש ליצור פלטפורמה בקרב המוסדות שתהא אמונה על יישום תכנית ההנגשה במוסד על כל היבטיה ותכלול נציג סגל מנהלי אשר ככל הניתן יהא יוצא אתיופיה. לפיכך אנו סבורים כי על מל"ג להציב יעד לצמצום הנשירה הזוהה לשיעור הנשירה בכלל האוכלוסייה ויעמד על 10%.

7.

פיזור הומוגני של סטודנטים במוסדות ההשכלה הגבוהה - מבין כלל הסטודנטים ממוצא אתיופי הלומדים בשנה"ל תשע"ה, 1,034 סטודנטים למדו באוניברסיטאות, 265 - באוניברסיטה הפתוחה, 1,329 - במכללות אקדמיות ו-318 סטודנטים למדו במכללות אקדמיות לחינוך. מרבית הסטודנטים לתואר ראשון למדו במכללות אקדמיות (1,218) ואילו באוניברסיטאות למדו 838 סטודנטים. יש לציין כי בטכניון למדו 53 סטודנטים יוצאי אתיופיה בלבד לתואר ראשון ו-53 סטודנטים באוניברסיטת בן גוריון ואילו בשנקר, בצלאל ובמכלה האקדמית תל אביב למדו 7, 6 ו-4 סטודנטים יוצאי אתיופיה בהתאמה. נתונים אלו מצביעים בבירור על פיזור וייצוג שאינו הולם של סטודנטים בין המוסדות. התאחדות הסטודנטים סבורה כי ראוי שייצוג סטודנטים יוצאי אתיופיה בקרב המוסדות המתוקצבים ובעיקר בקרב האוניברסיטאות יהא הולם ויעלה במידה משמעותית.

8.

העלאה רוחבית של ייצוג הסטודנטים במקצועות לימוד יוקרתיים - תחומי הלימודים הפופולריים ביותר בקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה בשנה"ל תשע"ה הם מדעי החברה (28%), מנהל עסקים (18%) ומקצועות עזר רפואיים (8%) והם כוללים מעל לשליש מהסטודנטים. תחומים אלה נפוצים יותר בקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה מאשר כלל הלומדים לתואר ראשון. מאידך, בולטים בייצוגם הדל תחומי המדעים הביולוגיים, לימודי הרפואה, מדעים פיזיקליים ולימודי החקלאות, אליהם למדו 20, 8, 7 ו-3 סטודנטים יוצאי אתיופיה, בהתאמה. לפיכך, אנו סבורים כי יש לקדם תכנית רוחבית לעידוד בחירת תחומי לימוד המתאים בתת ייצוג ובעלי ביקוש גבוה במשק הישראלי תוך שיתוף פעולה עם משרד האוצר והכלכלה. תכנית זו

